

VEILEDER

Formål

Veilederen har som mål å 1) vise at kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold er pålagt gjennom gjeldende retningslinjer samt et lovpålagt ansvar for å sikre likeverdige offentlige tjenester, 2) sikre kunnskap om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK) blant ansatte, og 3) sikre at den enkelte får det omsorgstilbudet de har behov for og krav på

Innhold

Alene og skeiv.....	1
Om veilederen	2
Begreper:.....	2
Trygghet	3
Hvorfor trenger vi kunnskap om SKK når vi jobber med barn?	3
Den gode samtalen	5
Språk	5
Bruk av tolk.....	6
Hvordan ta opp SKK?.....	6
Helse.....	7
Øvelser	9
Mine identiteter:.....	9
«Hot seat»	9
Ta stilling	10
Hvem er skeiv?.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Filmen Radio frihet.....	11
Hvordan gjøre mottaket/omsorgssentret mer åpent?	13
Nettverk.....	14
Hvordan sikre kompetanse hos ansatte og blant kollegaer?	16
Øvelser mellom kollegaer.....	16
Uformelle hjelpere.....	19
Asylprosess	19
Bosetting	20
Ressursliste.....	21
Eksterne ressurser	21
KURS	21
Undervisningsmateriale	22
Ressurssider og temahefter.....	22
Informasjons- og chat-tjenester	23
Organisasjoner og nettverk	23
Regelverk og instruksjoner.....	24

Alene og skeiv

Rapporten «Alene og skeiv» ser på situasjonen for skeive som kommer til Norge som enslige mindreårige asylsøkere. Den er skrevet av KUN på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

Rapporten tar utgangspunkt i problemstillingen: *Hva er situasjonen for skeive som kommer til Norge som enslige mindreårige asylsøkere?* Den bygger på dybdeintervjuer med ni skeive enslige mindreårige, ti ansatte på omsorgssenter og mottak, og tre personer i andre formelle hjelperoller.

Et hovedpoeng er at det er viktig å snakke med alle barn og unge, inkludert de som kommer til Norge som enslige mindreårige asylsøkere, om kjønn og seksualitet. Rapporten viser et behov for at ansatte på omsorgssentre og mottak i større grad tematiserer variasjoner i kjønn og seksualitet overfor enslige mindreårige.

For at skeive enslige mindreårige skal tørre å betro seg til omsorgspersoner er det en forutsetning at de ansatte har kompetanse på feltet. Dette innebærer å ikke være redd for å ta opp temaet, og det bør være et mål at ansatte tør å snakke om dette selv om de ikke føler seg som «fagpersoner» på spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK). Det vil kunne bidra til å gjøre omsorgssentre og mottak til tryggere steder for skeive. De ansatte hadde stort sett ikke vært innom kjønn og seksualitet i utdanningen. De hadde ikke rutiner eller retningslinjer knyttet til temaet, og hadde i all hovedsak heller ikke gjennomgått kurs eller kompetanseheving. De uttrykte imidlertid interesse for temaet og forståelse for viktigheten av det.

Et annet viktig funn fra intervjuene er at de stort sett fortalte at det ikke var noen skeive som bodde hos dem. Uavhengig av om dette var tilfelle, bør det ikke være avgjørende for om seksuell orientering, kjønnsidentitet, og kjønnsuttrykk tematiseres. Dersom de ansatte ikke tematiserer kjønn og seksualitet med andre enn skeive beboere, signaliserer de implisitt at det kun er relevant for skeive. Holdninger til lhbtqi-personer inngår i et bredere sett av normer når det gjelder hvordan vi ser på kjønn og kjønnsroller, hva vi anser som mannlighet og kvinnelighet og hvordan vi ser på seksualitet og identitet. At ikke beboere får kunnskap om variasjoner i kjønn og seksualitet, og lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og interkjønnpersoners (lhbti-personers) rettigheter og muligheter i Norge anser vi som et betydelig problem.

Det å være skeiv kan utgjøre en ekstra sårbarhetsfaktor på omsorgssentre og mottak. De enslige mindreårige vi snakket med har opplevd mobbing, trakassering, overgrep, utfrysing, ensomhet og isolasjon. Å etablere gode psykososiale miljø i omsorgssentre og mottak som særlig ivaretar skeive enslige mindreårige kan handle om å skjerme skeive fra slike opplevelser. Da trenger ansatte kompetanse om hvilke særskilte behov for tilrettelegging skeive kan ha.

Ansatte trenger også en nyansert forståelse av diskusjoner omkring åpenhet. Dette innebærer å vite noe om i hvilke sammenhenger det er fornuftig å dele informasjon om kjønnsidentitet og seksuell orientering og i hvilke sammenhenger det ikke er det. Ikke minst, om hvilke personlige omkostninger det har å dele eller ikke dele denne typen informasjon.

Tettere oppfølging og økt kompetanse på kjønn og seksualitet kan bedre tryggheten på omsorgssentre og mottak for unge skeive. Det kan også bidra til at de som ønsker det kan være åpne om kjønnsidentitet eller seksuell orientering.

Avslutningsvis presenterer rapporten en rekke anbefalinger. Disse er utarbeidet med tanke på hvordan skeive enslige mindreårige kan ha det best mulig under opphold på mottak og i

omsorgssentre og i noen grad også etter bosetting, samt i relasjon til formelle hjelpere som representanter.

Om veilederen

Veilederen er utarbeidet av KUN i samarbeid med Skeiv Verden på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Den bygger på rapporten «Alene og skeiv» og et kompetansehevingsopplegg utviklet av Skeiv verden. Veilederen har som formål å:

- 1) Forankre og vise at kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold er pålagt gjennom gjeldende retningslinjer og et lovpålagt ansvar for å sikre likeverdige offentlige tjenester.
- 2) Sikre kunnskap om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK) blant ansatte på mottak og omsorgssentre.
- 3) Bidra til at den enkelte får det omsorgstilbudet de har behov for og krav på.

I arbeidet med denne veilederen har vi tatt noen prinsipielle valg for utforming av veilederen:

- Målgruppen omtales som «barn» (evt. barn og unge) fordi de juridisk sett er barn frem til fylte 18 år.
- Vi ønsker at opplegget skal være kort, enkelt å bruke og at det kan gjennomføres i moduler.
- Opplegget retter seg mot ansatte i mottak, omsorgssentre, verger og representanter. Vi har derfor forsøkt å gjøre det så generelt som mulig slik at det kan passe for alle.

Begreper:

Hentet fra [Bufdirs lhbti-ordliste](#)

Lhbti står for lesbisk, homofil, bifil, transperson og interkjønnperson. Dette er en samlebetegnelse som brukes både nasjonalt og internasjonalt.

Skeiv er en oversettelse av det engelske begrepet «queer», og brukes som samlebetegnelse for alle som på en eller annen måte overskrider normer for kjønn og seksualitet. Begrepet navngir ikke spesifikke kjønnsidentiteter eller seksuelle orienteringer. Det anses derfor som et mer åpent begrep.

Seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK) refererer til både hvem man blir forelska i og har sex med, hvordan man opplever det å være kvinne, mann eller ingen av delene, og hvordan man gir seg til kjenne som kvinne, mann, eller noe annet. SKK er dermed noe som angår alle.

Trans brukes noen ganger som en samlebetegnelse for transpersoner og personer med kjønnsidentitetstematikk. Transperson er et paraplybegrep for personer som har et utseende eller identitet som uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel.

Cis er en motsats til trans, altså en person som identifiserer seg med det kjønnnet han eller hun ble tildelt ved fødsel. Begrepet tydeliggjør at alle, og ikke bare transpersoner, har en kjønnsidentitet som former oss som mennesker i samfunnet.

Trygghet

Alle barn har rett til å vokse opp i trygge omgivelser. Enslige mindreårige asylsøkere er allerede i en særlig sårbar situasjon.

I henhold til Krav til drift av statlig mottak skal mottakene bidra til at beboerne kan ivareta egen livssituasjon og være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon. De skal også differensieres slik at det eksisterer ulike boløsninger, bo- og omsorgsløsninger for enslige mindreårige over 15 år og tilrettelagte avdelinger for personer med særskilte hjelpebehov.

I kravene til håndtering av enslige mindreårige asylsøkeres ankomst til, og flytting fra mottak spesifiserer at mottaket skal bidra til at enslige mindreårige som gruppe får et likeverdig bo- og omsorgstilbud under mottaksoppholdet. Mottaket skal samarbeide med den enkelte om tilrettelegging av strukturert og målrettet omsorg som best mulig ivaretar individuelle behov.

I tillegg til å skape trygge relasjoner mellom barn og voksne, er det viktig å skape en trygg bosituasjon. Ansatte bør derfor ha en høy bevissthet om mobbing og trakassering, jobbe aktivt med forebygging, og utvikle verktøy for å håndtere situasjoner der dette mobbing eller trakassering forekommer.

Tips:

- *Tiltakskortet Krav til forebygging og håndtering av overgrep og grenseoverskridende adferd mot barn og ungdom i statlige mottak er en viktig ressurs. Den tilbyr en plan for hva som skal gjøres når en beboer opplyser å være utsatt for trakassering, vold eller seksuelle overgrep, og inkluderer ulike hjelpemidler.*
- *Skeive nettverk (for eksempel Skeiv Verden, FRI og Skeiv Ungdom) kan kontaktes ved behov.*
- *Lag gjerne egne rutiner for aktiv håndtering av mobbing, trakassering, vold og overgrep på deres arbeidsplass.*
- *Informer barna om gjeldende lover og regler, som for eksempel vern mot hatkriminalitet eller overgrep, og at disse også gjelder for dem.*
- *Ved behov for tilrettelegging eller en tilpasset boløsning, kan mottaket drøfte dette med UDIs regionskontor.*
- *Legg vekt på å sikre kontinuitet i barnas relasjon med voksne. Det kan være med representanter, ansvarsperson på mottak eller omsorgssenter, så vel som rådgivere, helsesykepleier eller lignende.*

Hvorfor trenger vi kunnskap om SKK når vi jobber med barn?

Alle barn trenger voksne de kan være trygge på, og som ivaretar deres spesielle behov.

For at skeive barn og unge skal føle seg trygge, sett av voksne, og få den hjelpen de behøver, må de ha tillit til voksne i formelle hjelperroller. Det er viktig at ansatte, verger og representanter har den kompetansen de trenger i møte med barn og unge. Fylkesmannen har opplæringsansvar for representanter og verger.

Seksualitet og kjønn bør være noe de kan snakke åpent og betro seg om. Dette forutsetter at ansatte på omsorgssentre og mottak har kompetanse på temaet og ikke er redde for å ta det opp, uavhengig av antatt seksuell orientering og kjønnsidentitet hos beboerne.

I tillegg til behovene til skeive beboere, så har selvsagt alle barn en seksualitet og en kjønnsidentitet. Kompetansen og tryggheten ansatte tilegner seg i forbindelse med denne tematikken vil således komme alle barn til gode.

Ved siden av funnene i rapporten «Alene og skeiv» er kravet om kunnskap forankret i flere lover og reglementer:

- [Likestillings- og diskrimineringsloven](#) gir vern mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk på alle samfunnsområder.
- Arbeidslivet og offentlige myndigheter har et ansvar for å sikre likeverdige offentlige tjenester til alle, uavhengig av SKK. Retten til likeverdige tjenester finner vi i blant annet forvaltningsloven, sektorlovgivning og i politiske styringsdokumenter som handlingsplaner og stortingsmeldinger.
- Å gi informasjon om kjønns- og seksualitetsmangfold er en del av det obligatoriske informasjonsarbeidet som gis til beboere på mottak, jf.: [RS 2017-002 Krav til informasjonsarbeid i ordinære mottak, 3.7.2.](#) I tilhørende informasjonsplan spesifiseres også [temaene for under modul 7: seksualitet og kropp. Temaer for modul 7:](#)
- Søkere som er skeive kan ha krav på beskyttelse som flyktninger, dersom de blir [forfulgt på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.](#)

Listen er ikke uttømmende.

Ved at seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (SKK) tematiseres regelmessig vil man kunne trygge barn som er skeive, uavhengig om de har et avklart forhold til sin SKK eller ikke. Det vil bidra til å normalisere temaet, trygge barn og unge på at de ansatte har nødvendig kompetanse, og skape et tryggere rom for barna til å snakke med de voksne. Det er derfor viktig at SKK tematiseres ofte på omsorgssentre og mottak, så vel som med verger og representanter.

Dersom SKK bare tematiseres med antatt skeive beboere, signaliserer man implisitt at seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk kun er relevant for skeive. Dermed får verken heterofile, cispersoner eller skeive som ikke er gjenkjennelige for ansatte som skeive, informasjon og mulighet til å lære.

Den gode samtalen

Tips: *Gjør en vurdering av situasjonen for barna der du er, for å kartlegge faktorer som vil kunne påvirke en samtalsituasjon:*

- *Hvor mange barn bor på mottaket/omsorgssenteret?*
- *Hvor konstant/flyktig er bosituasjonen?*
- *Hva er aldersspredningen?*
- *Hvordan er den språklige sammensetning av gruppen?*
- *Er det voksne beboere på samme mottak?*

Omgivelsene: Disse må oppleves som fordomsfrie, slik at barna føler tillit til å kunne snakke om alt (og ingenting). Det er selvfølgelig ikke gjort på en dag. Ett steg på veien er å vise at mottaket eller omsorgssenteret er [et trygt sted for å snakke om SKK](#).

Bygge relasjoner: Barn tar lettere imot informasjon gjennom lek enn verbalt. Ved å være litt mer ungdommelig og leken i møtet med barna kan man bidra til å bygge gode relasjoner. Å være leken handler ikke om å slutte å være en ansvarsperson, tvert imot så handler det om å ta barna og deres behov på alvor.

Bruk eksempler: Barn relaterer seg mest til eksempler de kan kjenne seg igjen i. Når man snakker om tema som SKK er det viktig å forklare det på et enkelt og tydelig språk. Når du skal finne eksempler, bruk gjerne elementer rundt deg eller fra hverdagen, som for eksempel kjente åpne artister, nyheter, filmer eller lignende ([se også: hvordan ta opp SKK](#))

[Bufdir har utviklet en temaside om forholdet mellom foreldre og barn](#). Den skal hjelpe voksne å bli bedre kjent med barnet, seg selv, og forholdet mellom dem. Situasjon i mottak, på omsorgssentre og for verger/representanter er annerledes enn i en familie. Siden byr likevel på flere gode tips, blant annet til hvordan [oppnå en god samtale med barn](#). Her tar de opp tema som:

- Å gripe sjansen når den er der
- Hvorvidt du oppfatter barnas signaler
- Hvorvidt du legger merke til når barnet har døra på gløtt for deg
- Å unngå å ta over samtalen

Språk

En viktig huskeregel er: **Å inkludere uten å markere.**

Det vil si å ikke gjøre et poeng av at noe er annerledes, fordi man da peker på at noe annet tross alt er mer «normalt». Mange husker SKAM og hvor befriende det var å se en historie om kjærlighet, tvil og vennskap: ikke *homofil* kjærlighet, tvil og vennskap *mellom folk med forskjellig hudfarge og tro*.

Her er noen tips for et inkluderende læringsmiljø. Disse er også relevante for ansatte på mottak og omsorgssentre, så vel som verger/representanter:

- Vær en inkluderende voksen. Vær bevisst på å bruke et åpent språk og bidra til positiv synliggjøring.
- Gå foran med et godt eksempel. Vær bevisst på å unngå å snakke om homofile og transpersoner som «de andre». Bruk inkluderende formuleringer som «de av oss som er homofile/skeive/ transpersoner»
- Et første steg mot økt bevissthet er å ikke ta for gitt at barna rundt deg er heterofile og/eller cispersoner.

- Snakk bevisst om seksuell orientering og kjønnsidentitet på en positiv måte, både i faglige og sosiale sammenhenger. Slik kan du gjøre en forskjell for den enkelte som ikke passer inn i den heterofile normen.
- Dersom du føler deg trygg, og vurderer det som til barnets beste, *kan* du velge å være åpen om din egen seksuelle orientering og/eller kjønnsidentitet. En åpen voksen kan bidra til å motvirke mobbing.

Bruk av tolk

I noen tilfeller vil det være behov for tolk i samtale med barnet. Det finnes flere problemstillinger knyttet til bruk av tolk som det er godt å ha tenkt gjennom på forhånd. Det kan være at barna av ulike årsaker har høyere tillit til en tolk som har samme landbakgrunn, helt forskjellig landbakgrunn eller en tolk som har et bestemt kjønn.

Tips: Spør barnet hvem de foretrekker dersom tolk skal brukes og snakk med tolken i forkant av oppdraget.

Om temaet for samtalen er knyttet til SKK, kan det være greit å informere tolken om dette på forhånd for å sikre at de benytter seg av riktige ord og begreper. Dette for at barnet skal være så trygg som mulig i en situasjon der det blir tolket, fordi noen språk kan mangle gode begreper og fordi det finnes ord som er eller brukes som skjellsord.

Sjekklistene ved bruk av tolk:

- Foretrekker barnet at tolken har et spesielt kjønn?
- Synes barnet det er viktig hvilken landbakgrunn/etnisitet tolken har?
- Er det mulig å bruke telefontolk?
- Har tolken fått informasjon om temaet i forkant av samtalen?

Hvordan ta opp SKK?

Seksualitet og kjønn kan føles vanskelig å snakke om. Det kan oppfattes som et tabubelagt og et privat tema. Seksualitet og kjønn er også flytende; Alle kan tiltrekkes av forskjellige mennesker uavhengig av kjønn, hvem vi forelsker oss i kan forandre seg over tid, og ikke alle har et avklart forhold til eller et språk for å sette ord på egen identitet.

Det viktigste er at du setter av tid, uavhengig om det er du eller andre som tar initiativ samtalen, og om det er en planlagt samtale eller ikke.

Kompetanse om SKK er viktig og bra, men du trenger ikke vite absolutt alt for å kunne ta opp temaet på en god måte. Får du spørsmål du ikke vet hvordan du skal svare så er det enkleste (og beste) å være ærlig på at du ikke vet, vise interesse for spørsmålet og for å finne ut mer. Målet er å være en brobygger mellom barna og informasjonen.

Tips:

- *Bruk det du har rundt deg for å innlede en samtale. Det kan være et tidsskrift, et PRIDE-flagg, en nyhetssak, eller lignende.*
- *Arrangeres PRIDE i nærheten av mottaket, kan du ta med barna og ungdommen på paraden eller ett av arrangementene.*
- *Marker PRIDE-dagen (28.6), eller andre dager som for eksempel transsynlighetsdagen (31.3) og den internasjonale dagen mot homo-, trans- og bi-fobi (17.5).*

- *Arranger en filmkveld for alle barna. Det finnes flere filmer og serier som er gratis tilgjengelig. Noen eksempler er NRK-seriene «SKAM», «Ut av skapet», «Jeg mot meg», «Sexamen» og P3-dokumentaren «Mann uten penis». Kanskje kjenner dere til flere gode filmer og serier dere kan se på? Se også tips til filmer, bøker og TV-serier i egen tekstboks.*

Det kan være nyttig å snakke sammen med kollegaer om hvordan man skal ta opp temaer knyttet til kjønn og seksualitet:

- *Hvem skal ta det opp og når?*
- *Hvordan skal vi ta det opp og hvilke ressurser bruker vi?*
- *Hvordan kan dere i fellesskap sikre eventuelt etterarbeid som kan oppstå etter at det er tatt opp i informasjonsmodulene?*

Eksempel:

Du får spørsmål om transpersoner og kjønnsbekreftende behandling, som du ikke kan svare på.

- Bruk et bekræftende språk. Anerkjenn at spørsmålet er bra og viktig.
- Still oppfølgingsspørsmål. Spør for eksempel om det er noe spesielt de lurer på rundt dette temaet.
  - Husk at det går en grense mellom å være nysgjerrig og gravende. For eksempel kan spørsmål om *hvorfor* de lurer på dette oppfattes som invaderende.
- Vær ærlig hvis du ikke kan så mye om temaet.
- Foreslå å finne informasjon om tema, gjerne sammen med barna.
  - Husk at språk kan være en barriere dersom nettsider eller andre ressurser er på norsk.

Helse

Informasjon om kropp, grenser og trygg seksualitet er viktig for alle. Som skeiv kan det likevel være særlige helseaspekter som man burde være klar over.

Bildet mange barn og unge har av å være skeiv er preget av stereotyper, stigma og tabu. Stereotypene er vanskelige å bære for unge som ikke har rukket å bygge sin egen forståelse av hva det vil si å være skeiv. For de som kjenner på følelser av å være tiltrukket av samme kjønn kan det vekke psykiske utfordringer som depresjon, ensomhet og selvmordstanker. Fokus på mental helse er derfor særlig viktig for de som gjennomgår slike erkjennelsesprosesser.

Det finnes flere nettressurser, kompetansesider og chatsider med informasjon om trygg seksuell helse, som kan være nyttige å bruke

- [Kjærlighetens ABC](#): Et tiltak om seksuell helse som arrangeres for skeive med kort botid i Norge av Skeiv Verden.

FILM

- Blå er den varmeste fargen
- Boys don't cry
- Skate kitchen
- Fucking Åmål
- Call me by your name
- Ruddy Christina
- Man made
- Circumstance
- Mr Gay Syria
- Pride

LITTERATUR

- For today I am a boy (Kim Fu)
- Verdas viktigaste bok
- «Vingspenn» (Guro Sibeko)
- Vi skulle vært løver (Line Baugstø)
- Wondering son

TV-SERIER

- Transparent
- [Tack Gud jag är homo](#)
- Please like me
- [One nine five lewis](#)
- Sense 8
- [Sånn er jeg og sånn er det](#)

ANNET

- [Skeivt arkiv](#)
- [No longer alone](#), skeive historier fra Midt-Østen og Nord-Afrika
- [Where love is illegal](#)

- [Medisinernes Seksualopplysning](#) (finnes i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø): Tilbyr skreddersydde undervisningsopplegg for asylmottak, voksenopplæring og enslige mindreårige asylsøkere.
- [Amatheas seksualundervisning for asylmottak](#): Informasjon om seksuell helse i asylmottak, til bruk i asylmottak og til nyankomne innvandrere.
- [Helsedirektoratets undervisningspakke](#): Om seksuell helse, rettet mot helsepersonell og ansatte på mottak.
- [Helseutvalgets kunnskapsartikler](#): om seksuell helse.
- [Sex og Politikk, UKE 6](#): Et gratis seksualitetsundervisningsmaterieell til arbeid med relevante kompetansemål i flere fag. Utviklet og tilbys av organisasjonen Sex og Politikk.
- [Sex og samfunn - seksualitetsundervisning](#): Tilbyr seksualitetsundervisning tilrettelagt for barn i ungdomsskolealder, med mål om at ungdom får økt kunnskap, selvtillit og styrke til å ta selvstendige valg når det gjelder egen kropp og seksualitet.
- [Skeiv sexhåndbok](#): Det du ikke lærte på skolen om sex. Temaheftet utviklet av Skeiv ungdom som tar opp temaer som sex med deg selv, analsex, BDSM og erogene soner, i tillegg til viktig info om kroppen din og hvordan ta vare på den.
- Det finnes også samtaletilbud rettet mot barn og unge, som [Youchat](#) og [Ungdomstelefonen](#).

Tips:

- *Gjør deg kjent med lokale tilbud for skeive. Dette kan være samtalegrupper, psykologer, helsestasjoner eller organisasjoner.*
- *Gjør kondomer/glid tilgjengelig eller informer om www.gratiskondomer.no.*
- *Ha relevante brosjyrer og infomaterialer tilgjengelig, for eksempel Helseutvalget sine hefter om seksuell helse.*
- *Gjør informasjon om testmuligheter, inkludert selvtest gjennom Helseutvalget, tilgjengelig for barna.*

Øvelser

Under følger en del forslag til øvelser dere kan gjennomføre sammen med barn og unge. Det finnes mange muligheter til å videreutvikle disse så de svarer på deres behov. Her er det bare å ta kreativiteten i bruk. Kanskje har dere også eksempler til andre øvelser som kan være nyttige å bruke?

Flere av øvelsene er nyttige å gjennomføre mellom kollegaer også. Det er både lærerikt i seg selv og er en god forberedelse til å gjennomføre de med barna.

Mine identiteter:

Målet med øvelsen er å skape en refleksjon rundt «identitet». Ideen er å vise at alle mennesker er satt sammen av flere deler (identiteter), diskutere hvem som har definisjonsretten på hvilke(n) del(er) som definerer oss som mennesker, og snakke om diskriminering på bakgrunn av dette.

Hvordan gjennomføre øvelsen

- Alle sitter i en sirkel.
- Alle blir bedt om å presentere seg ved å fortelle 5 ting som identifiserer dem. Dette kan være alder, opprinnelsessted, kjønn, språk, etnisitet, hobbyer, seksuell orientering og interesser. Kort sagt alt som er viktig for den enkelte.
  - Presentasjonsrunden gir et godt utgangspunkt for å snakke om alle «delene» vi er som mennesker, og at vi aldri defineres ut fra bare en enkelt ting.
- Still spørsmålet: Har noen opplevd diskriminering på bakgrunn av noen av «delene» eller identitetene sine?
  - Svarene på dette spørsmålet åpner muligheten for å reflektere i fellesskap. Forslag til oppfølgingsspørsmål: Hvordan føles det en enkelt person/annen definerer deg? Hvorfor skal en del definere deg mer enn andre deler? Hvem kan bestemme hvilken del som definerer deg?
- Still spørsmål om det finnes andre deler/identiteter man kan oppleve diskriminering på bakgrunn av.
  - Her kan man åpne for å snakke om diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk og andre former for diskriminering.

«Hot seat»

Målet med øvelsen er å snakke om preferanser og holdninger. Alle mennesker har ulike tanker om alt som omgir oss, alt fra mat til mellommenneskelige relasjoner. Denne øvelsen gir dermed et godt utgangspunkt til å snakke om dette og om respekt for andres tanker og holdninger.

Tips: Øvelsen kan brukes i arbeidet med å utarbeide [samlevere](#).

Hvordan gjennomføre øvelsen

Alle sitter på stoler i en sirkel. En påstand leses opp. Deltakere må reise seg hvis de er enige, og sitte hvis de er uenige.

Tips: Begynn med enkle påstander for å løsne opp stemningen og skape bevissthet rundt ulike preferanser generelt. Etter at gruppen har blitt litt varmere i trøyen, utvider du med flere typer påstander. Dere kan også lage egne påstander ut fra hverdags situasjonen på omsorgssentret og mottaket.

Forslag til påstander:

Kaffe er bedre enn te

Lakris er godt

Vinter er den fineste årstiden
Venner lyver ikke
Det er ok å skulke
Jenter og gutter kan være venner
Gutter og gutter kan være kjærester
...

Ta stilling

Øvelsen er også kjent som «linjen». Den gir mulighet til å gå videre i samtalen og i dybden på tema knyttet til om samfunnet rundt oss, verdier, mellommenneskelige relasjoner og holdninger til dette. Målet med øvelsen er å sette barna i en situasjon hvor de fysisk må ta standpunkt og forklare hvorfor de valgte som de gjorde.

Hvordan gjennomføre øvelsen

For å gjennomføre øvelsen må du være i et rom uten for mange møbler slik at man kan bevege seg rundt.

Rommet deles inn i to svaralternativer «enig – uenig» eller «aldri – alltid».

En påstand leses høyt, så skal alle bevege seg til den siden de er mest enige i. Når alle har funnet sitt svar kan man spørre dem hvorfor de har plassert seg akkurat der, om de var i tvil, eller lignende. Noen ønsker muligens ikke å velge side, men heller stille seg i midten eller litt nærmere den ene siden enn den andre. Dette gir også mulighet for å snakke om gråsonene knyttet til påstanden.

Det er ingen fasitsvar og de kan endre standpunkt underveis

Forslag til påstander:

P: Foreldre vet hva som er best

Her kan du følge opp med spørsmål om svaret gjelder uansett, eller om det endrer seg dersom det er snakk om egne framtidvalg, hvem man vil være venner med, hvem man ønsker å være kjærester med, og lignende.

P: Det går an å vise kjærlighet på mange måter

Her kan du følge opp med spørsmål knyttet til hvordan man viser kjærlighet til familie eller venner, snakke om forskjeller mellom omsorg-kjærlighet, og også gå inn på tema som kjønn og seksualitet.

P: Det er viktig å vise aksept for forskjellige kulturer

Her kan man snakke om når kultur blir brukt for å fremme ikke-aksept av enkelte personer/identiteter eller holdninger. For å møte eventuelle bastante påstander knyttet til dette kan man vise til lover, eller snakke om hvordan den (aktuelle kulturen) også er opptatt av respekt for mennesker, at alle skal ha det bra og leve gode liv sammen. Her er det også mulig å snakke om situasjoner i ulike land. For eksempel kan man snakke om at det i noen land ikke er mulig å leve på den måten man ønsker: gjennom å ikke kunne tro på eller mene det man vil. Øvelsen kan også knyttes til modul 9 i informasjonsplanen.

P: Det er viktig å vise aksept for at folk kan være kjæreste med hvem de vil

Her kan man både gå inn på forhold mellom samme eller ulike kjønn, så vel som på tvers av språk, religion og tro. Man kan også bruke den til å snakke om valg av kjæreste, hva det betyr

å være kjæreste, frie valg av partner sammenlignet med avhengighetsforhold som bunner i en skjev maktbalanse mellom to personer.

P: Alle kan gå i de klærne de selv vil, når de vil

Her kan dere stille oppfølgingsspørsmål knyttet til kontekst. For eksempel om svaret er det samme i mer eller mindre formelle kontekster, hjemme eller ute på gata, og om regelen gjelder alle uavhengig av kjønn

Øvelsen kan også utvides til flere svaralternativer. Da deler du inn rommet i fire svaralternativer, der hvert hjørne representerer ett svar. Denne øvelsen er kjent som «4 hjørner»

Forslag til påstander kan være:

P: Du hører tre rope «jævla homo» etter en av barna. Hva gjør du?

P: Det har kommet en ny person på mottaket. Du hører at flere ler av ham og sier at han er så «sjukt gay» bak ryggen hans. Dette skjer i flere uker, men ingen sier noe direkte til ham. Hva gjør du?

P: En person forteller deg at hun er forelsket i en av samme kjønn. Hvordan reagerer du?

Forslag til svaralternativer. De må av og til justeres for å svare til spørsmålet:

1. Ingenting, du vil ikke bli innblandet.
2. Du venter på at det går over og går bort og støtter ham/henne etterpå.
3. Du sier fra til de voksne
4. Du velger å gripe inn i situasjonen og støtte personen.

Tips: *Dersom du skal bruke øvelsen til å ta opp vanskelige tema – som i eksempelet ovenfor – og ønsker at alle skal føle seg trygge kan du gjøre følgende vri: Be barna bevege seg til det hjørnet de mener er mest riktig. Mens de står der kan du spørre om hvorfor de mener det er det riktige alternativet. Etterpå kan du be de flytte seg til det hjørnet de tror er mest vanlig i deres hverdagsituasjon (for eksempel på mottaket). Her kan det være lurt å understreke at det siste valget ikke tas til inntekt for enkeltpersonenes meninger eller holdninger.*

Filmen Radio frihet

Filmen tar opp mye informasjon, men det finnes ingen veileder til hvordan bruke den eller oppgaver for å snakke om innholdet i filmene.

Hvordan gjennomføre øvelsen

Se filmen Radio frihet. Diskuter følgende punkter:

- Hva tenker du om det du akkurat har sett/hva synes du om filmen?
Her er det viktig å ta utgangspunkt i de svarene som kommer når man stiller oppfølgingsspørsmål. Dersom det kommer kommentarer om at det filmen tar opp er ekkelt så er kanskje ikke det beste å snakke videre om lover og regler.
- Hva gir filmen svar på?
- De sier i filmen at (det) ikke er lov – hvilken lov beskytter oss?
Her kan dere også snakke videre om lover som beskytter mot diskriminering i Norge, og at disse gjelder alle som bor i landet.

- Er det noe du lurer på som filmen ikke gir svar på?

Filmene fokuserer mye på hva man har rett til og hva som er lov i Norge. Det er viktig. Men det er også viktig å anerkjenne usikkerheten, frykten og sårbarheten knyttet til disse temaene. Det kan tas opp gjennom en refleksjonsøvelse, som for eksempel:

Du har rett til å elske hvem du vil, men du vet at foreldrene (eller vennene dine) ikke er enige.

- Hjelper det å vite at noe er lov juridisk sett, når man ikke føler man får lov av folk rundt deg?
- Hvem andre kan man snakke med?

Andre ressurser: Norsk folkehjelp har laget et [pedagogisk opplegg mot hatprat](#), for voksne som jobber med barn mellom 12-16 år. Her finner du blant annet en kort videosnutt og noen refleksjonsoppgaver knyttet til bruk av «homo» som skjellsord

Hvordan gjøre mottaket/omsorgssentret mer åpent?

Det fysiske rom påvirker oss. Omgivelsene påvirker vår læring, hukommelse og konsentrasjon, og ulike farger stimulerer oss på ulikt vis. Sanseninntrykkene er på mange måter råstoffet for tanker og følelser. På institusjoner kan utforming bidra til bedre trivsel for både ansatte og beboere. Et miljø som oppfattes ryddig og trygt kan bidra til redusert angst og større opplevd kontroll. Ikke minst vil det påvirke følelsen av trygghet og i større grad åpne rommet for samtaler.

Oppgave

Gå en runde i ditt mottak/omsorgssenter/botilbud og reflekter over måter dere kan synliggjøre at SKK er et trygt tema hos dere.

- Har mottaket en informasjonstavle? Vurder i så fall følgende:
  - Hvor tilgjengelig/synlig er tavlen?
  - Finner man informasjon om kjønn og seksualitet, og kontaktinformasjon til organisasjoner på denne?
  - Er det enkelt å oppfatte informasjonen på tavlen, eller er den overlesset med alle mulige slags oppslag?
- Se over hvilke bilder som henger på veggene i fellesområdet. Tenk gjennom om de på noen måter forsterker stereotypiske og heteronormative kjønnsroller, gjennom «genustesten» (se egen faktaboks).
- Se gjennom hvilke bøker/filmer eller andre «ikke-faglige» ressurser dere har tilgjengelig for barna, foreta tilsvarende test som for bilder.
- Vurder toalettene på ditt mottak/omsorgssenter.
  - Har beboerne en trygg tilgang til toaletter og bad?

Tips:

- *Heng opp et regnbueflagg på et synlig sted*
- *Ta ned bildene som ikke overlever testen (se ovenfor), eller bytt dem ut med bilder som kan representerer mangfold i kjønn og seksualitet. Det kan for eksempel være:*
  - *Familieplakaten utarbeidet av FRI og KUN*
  - *Utstillingen «Jeg elsker» utviklet av unge funksjonshemmede*
  - *Velkommen-plakat (Skeiv Verden)*
  - *Bilder som forandrer verden, av Genusfotografen*
- *Legg frem informasjonsmateriell som viser barna at det er trygt å snakke om kjønn og seksualitet, for eksempel på fellesarealene. Materiell bør ligge på et lett tilgjengelig og synlig sted. Eksempler på materiell er:*
  - *Tidsskrift som Blikk, Melk eller lignende.*
  - *Informasjonsbrosjyrer fra FRI, Skeiv Verden, Skeiv Ungdom, Helsestasjonen og andre organisasjoner.*
- *Suppler bok- og filmsamlingen med flere normkritiske filmer og litteratur om skeive.*
  - *Tegneboken til Linnea Johansson.*
  - *Nettsiden Skeiv Bok har oversikt over skeiv litteratur for barn og voksne.*
  - *Olika forlag (i Sverige) utgir barne- og ungdomsbøker med mål om å bryte stereotyper og bygge muligheter. Her finner man bøker for alle aldre.*
  - *Se egen tekstboks med flere tips til bøker, serier og filmer.*
- *Lag samleveregler i samarbeid med barna. Disse henges opp på et lett synlig sted.*
  - *Samleveregler er et godt utgangspunkt for å diskutere hvordan dere vil ha det hos dere, og hva slags oppførsel man tillater og ikke tillater. Denne øvelsen kan også være et godt utgangspunkt for å tematisere SKK med barna.*
  - *Ta gjerne utgangspunkt i Utlendingsdirektoratet (UDI) sine husregler. Drøft om disse husreglene er utfyllende nok. Dersom dere ønsker å gjøre lokale tilpasninger, skal disse husreglene*

godkjennes av UDIs regionskontor. Slike tilpasninger skal ikke være unødig inngripende i beboerens rett til privatliv.

- *Reglene bør gjennomgås i felleskap med jevne mellomrom.*
- *Rydd opp informasjonstavlen, og heng den på et mer synlig sted om mulig. For å rydde opp informasjonstavlen kan man:*
  - *Dele tavlen inn i ulike seksjoner og marker hver del med et overordnet tema. Ett av temaene bør være kjønn og seksualitet.*
  - *Ta vekk utdatert/gammel informasjon.*
  - *Heng opp informasjonsmateriell om kjønn og seksualitet, samt navn og kontaktinformasjon til organisasjoner som jobber med tema.*
  - *Får dere ikke plass til all informasjonen? Da bør dere kanskje få en større tavle?*
- *Gjør om til kjønnsnøytrale toaletter på ditt mottak/omsorgssenter, dersom det er mulig.*
  - *Lag do-regler for orden/renslighet på doene.*

Vurdering av filmer, bøker og bilder

Film: Mange har kanskje hørt om «Bechdel-testen». Det er tre kriterier for å vurdere «likestilling» i film: Filmen må (1) ha minst to kvinnelige rollekarakterer, som (2) snakker sammen (3) om noe annet enn menn.

På samme måte kan gjøre en *mangfoldstest* av filmer (og bøker). Her er *inkludere uten å markere* en god tommelfingerregel. 1) Tell: Hvem er karakterene i filmen? Hvor mange menn, hvor mange damer? Er det variasjon i alder, etnisitet og hudfarge? Hvor mange karakterer er skeive? 2) Analyser: Hvilken rolle har de ulike karakterene, hvem er «skurken»? Om det finnes karakterer i et ikke-heterofilt forhold, eller med en annen kjønnsidentitet, hvordan fremstilles de? Et spørsmål som ofte er interessant å stille, er: hva som hadde skjedd om man byttet kjønn/hudfarge på karakterene, ville vi ha tolket dem eller filmen annerledes?

Tips: denne øvelsen kan man også gjennomføre sammen med barna for å tematisere SKK og/eller snakke om representasjon gjennom film og bilder

Kanskje kjenner du til andre kriterier å vurdere film etter?

Bøker/Bilder: For å vurdere bøker har Reform ressurscenter for menn utviklet nettressursen [Genustest](#). Den gir deg verktøy for å teste hvorvidt (bilde)bøker bekrefter eller utfordrer tradisjonelle kjønnsnormer. Den kan være nyttig for å vurdere deres egen boksamling eller bildene dere har på veggen. En annen kilde til inspirasjon kan være [genusfotografen](#) som på sin blogg analyserer bildebruk i blant annet aviser og reklame.

Nettverk

Å delta i nettverk med andre skeive kan være svært viktig for den det gjelder i alle livsfaser. Kjennskap til og samarbeid med nettverk er også en god mulighet for ansatte på mottak, omsorgssentre og verger/representanter til å holde seg faglig oppdatert, så vel som å ha kjennskap til møteplasser og tilbud til unge skeive.

- Informere om organisasjoner, nettverk:
  - [FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold.](#)
  - [Harry Benjamin ressurscenter \(HBRS\)](#) – Pasient- og brukerorganisasjon som jobber for mennesker som opplever kjønnsdysfori og som går gjennom kjønnsbekreftende behandling ved Rikshospitalet.

- [Skeiv Ungdom](#) – FRIs ungdomsorganisasjon for ungdom under 30 år som er lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, skeive og andre som faller utenfor heteronormen eller de tradisjonelle kjønnsbåsene.
- [Skeiv Verden](#) – Nasjonal interesseorganisasjon for lesbiske, homofile, bifile, trans-, interkjønn- og queerpersoner (Ihbtqi) med minoritetsbakgrunn.
- Forbundet for transpersoner i Norge (FTPN) – Interesseorganisasjon for alle personer som har et transtalent, og som i dag samlet sett gjerne kalles transpersoner.
- [Åpen kirkegruppe](#) – Et kristent fellesskap for lesbiske og homofile.
- I Oslo finnes det flere organisasjoner og møteplasser, som for eksempel [Rabalder sportsklubb](#), [Skeivt studentforum](#) og [Oslo Queer](#).

Du finner en oversikt over enda flere aktører og organisasjoner på [Bufdir sine sider](#).

Det finnes også mye informasjon på nettet som du kan gi informasjon om. Det er tilsvarende viktig å kjenne til muligheter, utfordringer og farer knyttet til informasjon og samspill gjennom digitale medier. Nettsider som gaysir og skeiv.no kan utgjøre et viktig fellesskap, men kan også være sårbart. Det å søke etter egen identitet og bekreftelse fra andre er en viktig del av det å vokse opp. Samtidig kan det være vanskelig for unge å skille mellom bekreftelse og utnyttning.

➤ Informere om nettstedet:

- [Gaysir](#): digital møteplass og nettforum for skeive.
- [Skeiv.no](#): digital møteplass for unge skeive.
- [Ungdomstelefonen](#): Et tilbud til unge som trenger noen å snakke med om seksualitet, kjønn, identitet, legning, forelskelse, aktivitetstilbud eller sikrere sex.
- [Ung.no](#): Det offentliges informasjonskanal for ungdom. Siden gir informasjon om barn og unges rettigheter, muligheter og plikter.
- [YouChat](#): Helseutvalgets chat-tjeneste. Et samtaletilbud via chat som drives av unge voksne frivillige i Helseutvalget.

***Tips:** Det er viktig å også snakke med barna om nettvett. Det finnes flere gode ressurser på dette temaet, som for eksempel temasidene hos [ung.no](#), [nettstedet «Du bestemmer»](#), eller for eksempel [Redd Barnas nettvettregler](#). Husk også at det kan være en språkbarriere når du henviser til sider på norsk, og automatiske oversettelsesprogrammer gir ikke alltid en fullgod oversettelse. Gå gjerne inn på sidene sammen med barna (dersom de ønsker det).*

➤ Ta med eller tips barna om PRIDE dersom det arrangeres i nærheten av der barna er.

***Tips:** Gjør dere kjent med hvilke tilbud som eksisterer lokalt. Et enkelt nettsøk kan gi deg mye informasjon. Du kan også ta kontakt med organisasjonene referert til ovenfor.*

Hvordan sikre kompetanse hos ansatte og blant kollegaer?

Det er viktig at alle voksne er trygge i sin kompetanse om kjønn og seksualitet for å kunne møte barna på best mulig måte. Det er også viktig at mottak og omsorgssentre holder seg faglig oppdatert. Tett kontakt og samarbeid med skeive organisasjoner kan være en viktig arena for dette.

Arbeidslivet og offentlige myndigheter har rapporteringsplikt på deres systematiske likestillingsarbeid. Dette kalles aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) og er regulert i [likestillings- og diskrimineringslovens kapittel 4](#). For tips om hvordan følge opp denne plikten, se Likestillings- og diskrimineringsombudet ([LDO](#)) sine [ressurssider](#).

Sjekkliste:

- Kjenner jeg/vi til likestillings- og diskrimineringsloven, og hvilke forpliktelser den pålegger arbeidsplassen?
- Har jeg/vi tilstrekkelig kompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold til å kunne møte barna?
- Gjennomfører vi tiltak/aktiviteter for å inkludere et lhbti-perspektiv på vår arbeidsplass?
  - Tematiseres SKK i medarbeidersamtaler eller blant medarbeidere?
  - Får ansatte tilbud om kompetansehevende kurs om kjønn og seksualitet?
  - Er SKK tematisert i vår virksomhet sine styringsverktøy?
    - Styringsverktøy kan være handlingsplaner, årshjul, etiske retningslinjer, kompetanseplan eller lignende.
- Følger vi opp aktivitets- og redegjørelsesplikten for å sikre inkludering av lhbti-arbeidstakere?
  - For mer informasjon se Bufdirs sider «[En åpen og trygg arbeidsplass](#)».
- Kjenner vi til alle relevante instruksjoner og rundskriv for virksomheten med tanke på SKK?
- Inneholder de kartleggingsverktøyene vi bruker i arbeidet, referanse til lhbti-tematikk?
  - Verktøyene kan være: interne kontrollsystemer, henvisningsskjemaer, helsesamtaler, tilretteleggings skjema, egne informasjonsmoduler eller lignende.
- Hvilke rutiner har vi på å håndtere hatprat, diskriminering og stigmatiserende vitser og kommentarer?

Tips:

- *Inviter relevante ressurs- og kompetansemiljøer regelmessig for å øke kompetansen om SKK blant ansatte på mottak og omsorgssentre.*
- *Inviter andre som er i kontakt med barna – representanter og verger – når dere arrangerer kompetansehevende tiltak.*
- *Inviter skeive organisasjoner regelmessig til dialogmøter på mottaket/omsorgssenteret.*
- *Utnevn en fagansvarlig som enhver tid skal holde seg oppdatert, kjenne til fagfeltet og sikre dette inn i den øvrige virksomheten.*

Øvelser mellom kollegaer

Her presenterer vi en serie øvelser som kan være nyttige å gjennomføre blant kollegaer. Øvelsene kan gjennomføres i seg selv for å reflektere sammen rundt tema knyttet til SKK og som en forberedelse til å ta opp temaet med barna.

Gå sammen i grupper og diskuter de følgende påstandene:

Diskuter hver enkeltstående påstand. Målet er at alle skal kunne luften sine tanker fritt. Det er ikke meningen at det skal være noen rette og gale svar i diskusjonen. Etter hver påstand følger en kort tekst som problematiserer påstandene eller gir utfyllende informasjon. Disse er ment å leses etter at man har diskutert påstandene. Etter påstandene følger oppfølgingsspørsmål eller tips for videre lesning.

«Barn har ikke seksualitet»

Det finnes et kulturelt tabu knyttet til barns seksualitet. Dette blir ekstra tydelig for skeive barn, gjennom antakelsen om at et barn ikke kan være skeive, og at skeive ikke kan være et barn. [Verdens helseorganisasjon \(WHO\)](#) påpeker imidlertid at barns seksuelle utvikling starter ved fødsel, og at selv svært små barn kan ha seksuelle følelser. De anbefaler derfor at man bør begynne seksualitetsundervisning i bred forstand tidlig. Dette kan også bidra til å forebygge overgrep og andre krenkelser.

De er med andre ord tydelige på at man bør tilby selv yngre barn alderstilpasset kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold. Dette inkluderer kunnskap om kropp, kjønnsorganer, følelser, verdier og lignende.

Videre lesning:

- WHO's regionskontor for Europa har i samarbeid med BZgA utarbeidet noen [standarder for seksualitetsundervisning](#). I rapporten finner man en matrise for aldersbestemt seksualundervisning. Denne har [blitt oversatt til norsk](#).
- Margrete Wiede Aasland sin bok «[Barna og seksualiteten](#)».
- NRK Super sin serie «[kroppen min eier jeg](#)».
- RFSU film og undervisningsopplegg «[Sex på kartet](#)».

«Man kan alltid se på barn om de er skeive eller ikke»

Vi leser alle mennesker vi møter. Utfordringen oppstår når vår lesning definerer personen vi ser. For eksempel gjennom å koble seksuell orientering med kjønnsuttrykk, der uttrykk som avviker fra normen leses som mulig tegn på homoseksualitet. Selv om det å lese en person som skeiv basert på kjønnsuttrykk kan være helt ubevisst, så bidrar man til å opprettholde snevre rammer for kjønn og seksualitet. Det kan også være problematisk fordi andre skeive barn vil kunne forbli usynlige for de voksne.

Kunnskap om rettigheter knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold er noe alle barn trenger, uavhengig av seksuell orientering og kjønnsidentitet. Å skape et åpent og trygt rom for alle, handler nettopp om å ikke definere personer ut fra uttrykk og karakteristika.

Reflekter videre rundt følgende spørsmål:

- Kommuniserer vi på samme måte med barn man tolker som skeive?
- Får da alle tilgang på samme informasjon?
- Hvem faller eventuelt utenfor?

«Åpenhet er alltid det beste»

Å vedkjenne seg sin seksuelle orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk regnes som en forutsetning for et fullverdig liv og god helse. Å holde det skjult kan påvirke levekår, identitet og helse negativt. Å komme ut av skapet kan være det beste, men forutsetter et trygt miljø.

Det er imidlertid ikke gitt at åpenhet passer for alle og i alle omstendigheter. I noen tilfeller kan det å ikke være åpen være en måte å beskytte seg selv på. For enslige mindreårige *kan* det være vanskelig å være åpne. Blant annet grunnet kombinasjonen av traumer fra hjemlandet, manglende tillitspersoner i Norge eller i frykt for å skille seg ut.

Det er å forvente svært mye av unge mennesker generelt, og særlig sårbare mennesker som enslige mindreårige er, at de skal komme ut av skapet overfor de voksne. Ikke alle har et avklart forhold til egen SKK eller føler tilstrekkelig trygghet i møte med andre. Fordeler og ulemper ved å være åpen må derfor hele tiden vurderes opp mot hverandre.

Oppfølgingsspørsmål:

- Hva betyr åpenhet: holder det å være åpen overfor deg selv, eller må du fortelle det til alle rundt deg?
- Forventer vi samme åpenhet av barn født i Norge som vi potensielt gjør av skeive på mottak og omsorgssentre?
- I hvilke sammenhenger er det (ikke) fornuftig å dele informasjon om SKK?
- Hva slags personlige omkostninger innebærer det å dele eller ikke denne typen informasjon for unge skeive?

Gå sammen to og to (eller flere) og diskuter:

- Dere ser på fotballkamp. En av spillerne bommer på et straffespark, hvorpå et av barna sier «åh, han er så gay ass». Hvordan går du frem?

Vi vet at «homo» er et av de mest brukte skjellsordene blant unge. Dersom man ønsker å skape et åpent miljø er det viktig å ta tak i situasjoner der dette oppstår. Da kan man

- Si tydelig ifra at det ikke er greit
- Vise til samlevereglene

Bruk av homo (og andre ord) som skjellsord er et tydelig tegn på at det er behov for å tematisere SKK mer med barna. Sett av tid til å snakke om dette sammen med dem.

- Et barn kommer og sier de ikke vil bruke utdelt klesplagg. Hvordan går du frem?

Spør hva som er grunnen til at barnet ikke ønsker å bruke klærne. Husk at selv om barnet gir et avvisende svar (vil bare ikke, liker ikke klærne) eller ikke vil snakke mer om det, så kan også bety at barnet ikke føler seg komfortabel til å snakke om det akkurat der og da. Da kan det være en ide å ta tema opp igjen på et senere tidspunkt, gjerne gjennom en-til-en samtale.

- Et barn kommer og sier de ikke vil bo på rom med en annen gutt. Hvordan går du frem?

Snakk med barnet om grunnen til at barnet ikke ønsker å dele rom. Husk at selv om barnet gir et avvisende svar (vil bare ikke, liker ikke den andre personen) eller ikke vil snakke mer om det, så kan også bety at barnet ikke føler seg komfortabel til å snakke om det akkurat der og da. Det kan være lurt å ta tema opp igjen på et senere tidspunkt, gjerne gjennom en-til-en samtaler. Dersom det er mulig og situasjonen tilsier det så kan dere vurdere å tilrettelegge for enkeltrom.

- Det er fredagskveld og flere av barna har samlet seg på fellesområdet, spiller musikk og danser. Et av barna danser «lap-dance» på de andre barna, hvordan går du frem?

Det er viktig å si tydelig ifra at det ikke er greit uten samtykke. Hvis relevant kan dere vise til samlevereglene. Et alternativ kan også være å ta barnet det gjelder ut av situasjonen. Hendelsen (eller andre eksempler på seksuelt utagerende oppførsel) kan vise at det er behov for å samtale med barna om grensesetting og samtykke, og muligens også om SKK. Det er ikke sikkert at en slik utagerende oppførsel bunner i barnets seksuelle identitet, men andre uttrykk for traume, frustrasjon eller lignende.

Se også gjennom [øvelsene for barna](#). Noen av disse kan også være nyttige å gjennomføre sammen med kollegaer.

Uformelle hjelpere

Med uformelle hjelpere mener vi personer som har en aktiv rolle i barnets liv, men som ikke har en formell rolle i form av sitt arbeid (som ansatt, verge eller representant) eller som frivillig (flyktninghjelp eller lignende). Uformelle hjelpere kan være tidligere ansatte som har gått over i en uformell hjelperrolle overfor enkelte barn, personer de har kommet i kontakt med via internett eller via nettverkene sine, eller andre.

Uformelle hjelpere kan være viktige for integrering generelt, og barnas mulighet til å leve skeive liv i Norge spesielt. De kan introdusere dem for skeive nettverk og organisasjoner, snakke med dem om rettigheter og muligheter, og være viktige samtalepartnere. Tilgang på gode formelle og uformelle hjelpere kan danne utgangspunktet for et godt og støttende nettverk i Norge.

Det er likevel viktig at formelle hjelpere, og særlig ansatte på omsorgssenter og mottak, er oppmerksomme på rollene til de uformelle hjelperne og relasjonene mellom hjelperne og barna.

Relasjonen kan være preget av betydelige forskjeller, både med tanke på alder, sosioøkonomisk status, språk og annet. Den ujevne maktrelasjonen kan gjøre de enslige mindreårige særlig sårbare og relasjonene kan bli problematiske. Et eksempel kan være at den uformelle hjelperen kan utnytte maktskjevheten og leder barnet inn i en seksuell relasjon.

Risikoen for at barnet inngår i potensielt skadelige relasjoner til uformelle hjelpere er også mindre dersom formelle hjelpere har god kunnskap om de enslige mindreåriges situasjon og kan bidra til at den enkelte får den hjelp, støtte og bekreftelse som behøves.

Det er viktig å ha så god oversikt som mulig over hvem barnet omgås. Med mer oversikt og kjennskap til personene, vil det være lettere å identifisere de relasjonene som potensielt er problematiske.

Tips:

- *Still spørsmål til organisasjoner om deres rutiner knyttet til rekruttering og skoling/forberedelse av frivillige, samt hvilke rutiner de har for å følge dem opp.*
- *Innled samtaler med hjelpere når anledningen byr seg, for eksempel når de tar kontakt eller kommer innom mottaket/omsorgssenteret.*
- *Samtale med barnet om relasjon til den uformelle hjelperen: om de har det gøy sammen, hva de finner på når de er sammen, hva barnet synes om personen og lignende.*
- *Dersom barnet mottar mange (dyre) gaver, som telefon, nettbrett, sko/klær eller lignende, kan man snakke med barnet om disse og hvor de kommer fra.*
  - *Husk, bruk et positivt språk for at ikke barnet skal føle at du angriper situasjonen eller graver i privatlivet. For eksempel kan man kommentere på at den (nye tingen) var stilig, spørre om det var en gave og hvem gaven var fra. Videre kan man følge opp med spørsmål om det var en spesiell anledning eller grunn (til at barnet fikk en gave) og lignende.*
- Informasjon om rettigheter og om organisasjoner som kan bistå beboer
- Informerer om at skeive har et spesifikt vern om beskyttelse mot diskriminering gjennom likestillings- og diskrimineringsloven og hatkriminalitet gjennom straffeloven.
- Informerer om organisasjoner som jobber for asylsøkere og flyktnings rettigheter spesielt, som for eksempel:
  - [SEIF – Selvhjelp for innvandrere og flyktninger](#)
  - [NOAS – Norsk organisasjon for asylsøkere](#)
  - Andre [skeive organisasjoner](#)
- Se også egen sjekkliste ved [bruk av tolk](#)

Bosetting

Hvor man blir bosatt kan påvirke en persons mulighet leve frie skeive liv. Å bo på et sted der de føler seg trygge og har mulighet til å få seg et nettverk er viktig. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) skal ved bosetting ta hensyn til de spesielle utfordringene lhbtj-personer kan stå overfor.

Tips:

- *Informere om at dette er noe som kan bli tatt hensyn til i bosettingsprosessen.*
- *Det er viktig at dette kommuniseres tydelig til IMDi i bosettingssamtalen. Dette gjelder særlig for personer som er skeive og har fått innvilget opphold på et annet grunnlag.*
- *Skeiv Verden kan bistå i å formidle informasjonen til IMDi, om ønskelig.*

Ressursliste

Det finnes en [informasjonsplan for barn og unge i mottak](#). Den er mottakenes verktøy for planlegging og gjennomføring av informasjonsprogrammet for barn mellom 12 og 18 år. I denne informasjonsplanen er det særlig tre moduler som er relevante for tematisering av SKK:

- Modul 6: Ungdomstid og familie
- Modul 7: Seksualitet og kropp
- Modul 8: Helse
- Modul 9: Samfunnsforhold – normer og verdier

Utlendingsdirektoratet (UDI) har utviklet «[Ung i Norge](#)», en veileder for bruk av informasjonsplanen. Her finner du presentasjoner og veiledning til alle modulene.

UDI har også utarbeidet en rekke [filmer til bruk i informasjonsarbeidet](#). Her finner du blant annet filmer som er knyttet til tematikken kjønn og seksualitet:

- [Radio Frihet – en film om kjønn og kjærlighet](#)
- [Min kropp, mitt valg](#): Filmer om seksualitet og homofili

For å svare på kravet om differensierte tiltak rettet mot personer som kan ha særskilte behov på grunnlag av SKK, har UDI utviklet [tiltakskort/veiledning](#) for ansatte.

Et tilsvarende [tiltakskort finnes for opplysninger om overgrep på grunn av seksuell orientering eller kjønnsidentitet \(lhbt\)](#). Kortet er ment som en veiledning til hvordan saksbehandlere i asylavdelingen skal legge til rette for at personer som risikerer overgrep på grunn av sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet kan få relevant oppfølging i Norge.

Omsorgssentre

Det finnes ikke noe standardisert informasjonsprogram eller retningslinjer for hva omsorgssentre skal informere eller undervise barn om. Det finnes heller ingen felles opplæringsmodul. Flere av ressursene fra UDI og andre organisasjoner kan likevel være nyttig å bruke sammen med barn på omsorgssentre.

Verger og representanter

Fylkesmannen holder på å utvikle en [veileder for representanter og verger](#). Flere av kapitlene i veilederen gjenstår, men så langt finnes det et om [besøk hos mindreårige](#).

Eksterne ressurser

Flere organisasjoner, offentlige myndigheter og stiftelser tilbyr gratis kurs, veiledningsmaterieell og ressurser for å ta opp temaer knyttet til kjønn og seksualitet i arbeidet med barn. Målsettingen er å bidra til at flere får oppfylt sin rett til opplæring på eget nivå, ut fra egne forutsetninger. Flere av disse ressursene kan være nyttige å bruke for ansatte på mottak og omsorgssentre, så vel som for verger og representanter.

KURS

[Helsekompetanse – kurs om kropp, seksualitet og identitet](#): Et nettbasert opplæringsmateriale.

[Kjærlighetens ABC](#): Skeiv Verdens kurs om seksuell helse og hvordan vi kan bli godt rustet til å skape gode relasjoner når det kommer til intimitet, kjærlighet og sex. Arrangeres for skeive med kort botid.

[Medisinernes Seksualopplysning](#) (finnes i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø): Tilbyr skreddersydde undervisningsopplegg for asylmottak, voksenopplæring og enslige mindreårige asylsøkere. Ved bruk av tolk må oppdragsgiver dekke dette.

[RESTART](#): Et tiltak der Skeiv ungdom møter elever og snakker om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

[Rosa kompetanse](#): Tilbyr kompetanseheving om kjønns- og seksualitetsmangfold til ansatte i helse-, sosial-, skole-, barnehage og justissektorene, samt til bedrifter.

Undervisningsmateriale

[Amatheas seksualundervisning for asylmottak](#): Informasjon om seksuell helse i asylmottak, til bruk i asylmottak og til nyankomne innvandrere.

[Et skeivt blikk på rus og helse](#): En brosjyre som tar for seg temaer som minoritetsstress, rus, normer og mental helse i et skeivt perspektiv. Utviklet av Skeiv Verden.

[Helsedirektoratets undervisningspakke](#): Om seksuell helse, rettet mot helsepersonell og ansatte på mottak.

[Sex og Politikk, UKE 6](#): Et gratis seksualitetsundervisningsmaterieell til arbeid med relevante kompetansemål i flere fag. Utviklet og tilbys av organisasjonen Sex og Politikk.

[Sexfordeg.no](#): Utviklet til bruk i undervisning om seksualitet, som en del av Sex og Politikk sin undervisningskampanje «Uke 6». Ressursen retter seg mot barn i ungdomsskolealder.

[Sex og samfunn - seksualitetsundervisning](#): Tilbyr seksualitetsundervisning tilrettelagt for barn i ungdomsskolealder, med mål om at ungdom får økt kunnskap, selvtillit og styrke til å ta selvstendige valg når det gjelder egen kropp og seksualitet.

[Sex på kartet](#): RFSU sin film og undervisningsopplegg som tar opp aktuelle spørsmål rundt sex og seksualopplysning.

[Skeiv sexhåndbok](#): «Det du ikke lærte på skolen om sex.» Temahefte utviklet av Skeiv ungdom som tar opp temaer som sex med deg selv, analsex, BDSM og erogene soner, i tillegg til viktig info om kroppen din og hvordan ta vare på den.

Ressurssider og temahefter

[Helseutvalgets kunnskapsartikler](#): Om seksuell helse.

[Identitet, kjønn og seksualitet](#): Et ressurshefte utviklet av Skeiv Ungdom, rettet mot de som jobber med barn og ungdom.

[Lhbtqi-tall fra Bufdir](#): Inneholder svært mye relevant og oppdatert forskning og statistikk om lhbtqi-personer i Norge.

[Mannen, kvinnen og meg](#): Skeiv ungdom sin brosjyre om transpersoner og de av oss som bryter kjønnsnormene i samfunnet. Nyttig både for ungdom og helsepersonell.

[NDLA \(Nasjonal digital læringsarena\) ressurssider om seksualitet](#): Rettet mot barne- og ungdomsarbeiderfaget på videregående skole. Inneholder flere oppgaver, filmsnutter, intervjuer og ressurser.

[Riv gjerdene](#): Metoder for å utfordre og bryte med normer. Metodebok som blir brukt av RESTART, men som også er nyttig for andre som jobber med barn og unge.

[Ung, skeiv og funksjonshemma](#): Ressursnotat fra Unge Funksjonshemmede for å bedre seksuell helse til ungdom som tilhører flere minoriteter.

[Utdanningsdirektoratets ressurshefte om seksualitet og kjønn](#): Hftet er rettet mot lærere i grunnskolen og skal fungere som en faglig ressurs for å ta opp temaer knyttet til seksuell trakassering og kjønnsrelatert mobbing. Det inneholder også ideer til aktiviteter og viser til kilder og litteratur til støtte og inspirasjon i arbeidet med å ta opp SKK.

Informasjons- og chat-tjenester

[Helseutvalget](#): En stiftelse som jobber for bedre seksuell helse uansett hvem du er og hvem du elsker. De tilbyr blant annet hivtesting, chat-tjenester for ungdom og kurs.

[Skeiv.no](#): Digital møteplass for unge skeive.

[Ungdomstelefonen](#): Et tilbud til unge som trenger noen å snakke med om seksualitet, kjønn, identitet, legning, forelskelse, aktivitetstilbud eller sikrere sex.

[UngInfo](#): Et informasjons- og veiledningssenter i Oslo. De gir ungdom god og tilrettelagt informasjon slik de skal kunne ta aktive og informerte valg i egne liv. Tilbudet er gratis og kan benyttes anonymt. Senteret er åpent for all ungdom i Oslo mellom 13 og 27 år. Her finner du alltid en ungdomsveileder eller informasjonskonsulent som har oversikt over informasjonen, og tid til å snakke.

[Ung.no](#): Det offentliges informasjonskanal for ungdom. Siden gir informasjon om barn og unges rettigheter, muligheter og plikter.

[YouChat](#): Helseutvalgets chat-tjeneste. Et samtaletilbud via chat som drives av unge voksne frivillige i Helseutvalget.

Organisasjoner og nettverk

[FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold.](#)

[Forbundet for transpersoner i Norge \(FTPN\)](#) – Interesseorganisasjon for alle personer som har et transtalent, og som i dag samlet sett gjerne kalles transpersoner.

[Harry Benjamin ressurscenter \(HBRS\)](#) – Pasient- og brukerorganisasjon som jobber for mennesker som opplever kjønnsdysfori og som går gjennom kjønnsbekreftende behandling ved Rikshospitalet.

[Skeiv Ungdom](#) – Ungdomsorganisasjonen til FRI. For ungdom under 30 år som er lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, skeive og andre som faller utenfor heteronormen eller de tradisjonelle kjønnsbåsene.

[Skeiv Verden](#) – Nasjonal interesseorganisasjon for lesbiske, homofile, bifile, trans-, interkjønn- og queerpersoner (lhbtqi) med minoritetsbakgrunn.

[Åpen kirkegruppe](#) – Et kristent fellesskap for lesbiske og homofile.

I Oslo finnes det flere tiltak og møteplasser, som for eksempel [Rabalder sportsklubb](#), [Skeivt studentforum](#) og [Oslo Queer](#).

- Du finner en oversikt over enda flere aktører og organisasjoner på [Bufdir sine ressurssider](#)

Regelverk og instruks

Relevante lover:

- [Likestillings- og diskrimineringsloven](#) gir vern mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk på alle samfunnsområder.
- [Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen.](#)
- [Lov om barneverntjenester.](#)

En oversikt over de ulike myndighetene og ansvarsområder overfor barna (EMA) finner du på [Bufdir sine sider.](#)

UDI skal gjennomføre regjeringens til enhver tid gjeldende innvandrings- og flyktningpolitikk. De skal legge til rette for denne, gi beskyttelse til flyktninger, ivareta lovverket og gi faglige innspill til politikkutvikling på feltet. [Deres overordnede samfunnsoppdrag gis i instruks fra Justis og Beredskapsdepartementet \(JD\).](#)

Videre har JD gitt en [instruks til Utlendingsdirektoratet om innkvartering av asylsøkere.](#)

UDI har videre utarbeidet en rekke [rundskriv og instruks for asylmottak.](#) Mottak (og avdelinger for EMA) må [rapportere](#) på krav stilt i disse rundskrivene hvert år, jf. deres rapporteringsmaler.